

КОГНІТИВНА ПОЕТИКА: СПЕКТР ПРОБЛЕМАТИКИ І НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Воробйова О.П.,

Київський національний лінгвістичний університет,
вул. Велика Васильківська, 73, м. Київ, 03150
o.p.vorobyova@gmail.com
ORCID iD 0000-0001-9039-9737

У лекції окреслено проблемне поле когнітивної поетики в історико-типологічному, теоретико-методологічному й дослідницькому ракурсах з особливим акцентом на витоки когнітивно-поетологічних студій художнього тексту в парадигмальному ключі та у плані окремих наукових шкіл і персоналій. Удосконалено мереологічну модель поетик, висвітлено їх типологію з огляду на способи художньої референції та репрезентації світу в художньому тексті. Розкрито дослідницькі мотиви звернення вчених-філологів до когнітивних студій художнього тексту. Сформульовано засадничі принципи когнітивно-поетологічного підходу до художнього тексту, розглянуто сучасний стан розвитку зарубіжної та вітчизняної когнітивної поетики з оперттям на її окремі напрями й відгалуження. Висвітлено спектр проблематики досліджень українських лінгвопоетологів у сфері когнітивних студій художнього тексту.

Ключові слова: когнітивна поетика, мереологічна модель, художня референція, школи когнітивної поетики.

O. Vorobyova

Cognitive Poetics: The scope of problems and vectors of research

This lecture delineates the problem field of Cognitive Poetics from historical and typological, theoretical and methodological as well as research perspectives with a special emphasis upon the sources of Cognitive Poetics studies of literary text, viewed in terms of paradigm shifts and through the lens of various research schools and personalities. It suggests a modified version of the poetics' mereological model, while highlighting their typology with regard to the ways of literary reference and world representation in literary text. The lecture reveals the research motifs of philologists who address the realm of literary text cognitive studies. The paper also defines the basic principles of the Cognitive Poetics approach to literary text. It surveys the state of the art within the realm of Cognitive Poetics in Ukraine and beyond, taking into account its various research trends and varieties. The lecture concludes with an overview of current issues taken up by Ukrainian linguopoetologists who work in the area of literary text cognitive studies.

Key words: Cognitive Poetics, mereological model, literary reference, schools of Cognitive Poetics.

Основні питання до розгляду

1. Поетика в історико-типологічній перспективі.
2. Ключові питання поетики. Проблема референції і способів репрезентації світу в художньому тексті.
3. Когнітивна поетика: вихідні концепції, базові поняття та принципи.
4. Провідні школи та персоналії когнітивної поетики.

Поетика в історико-типологічній перспективі

Визначення поетики. Існує два основних підходи до визначення поетики — епістемологічний та онтологічний. Згідно з епістемологічним підходом поетика у широкому смислі розуміється як наука, галузь філології (літературознавства, лінгвістики чи їх поєднання),

яка займається дослідженням художніх текстів у ракурсі їх макропоетики (жанрових, оповідних, композиційних особливостей) та мікропоетики (словесної організації, включаючи образність і символіку). У вузькому значенні вона постає як галузь філології, яка вивчає віршовані тексти, поетичне мовлення, поетичні форми та мистецтво поезії загалом. В онтологічному ракурсі поетика

розуміється як сукупність доміантних рис авторського ідіостилу, певного жанру чи літературного напрямку (романтизму, модернізму чи постмодернізму) або як єдність втілених у тексті фрагментів художньої картини світу, які асоціюються з певною ідеєю, мотивом, концептом чи концептосферою, з певною художньою деталлю, образом чи символом і можуть виступати як сукупність окремих поетик, напр., поетика простору, поетика дзеркала, поетика повітря, поетика хвиль тощо.

Етапи та вектори розвитку мереологічної моделі поетики. Розглядаючи еволюцію поетики від Арістотеля до динамічного сьогодення в термінах мереологічної (у плані співвідношення частини й цілого) моделі, яка, за Л. Долежелом

[32], відображає систему поглядів на літературу, художню семантику як на структуру, певну структуровану сутність. У розвитку цієї моделі можна виокремити низку етапів, що корелюють з парадигмальними змінами (еволюціонізм, структуралізм, функціоналізм, когнітивний, мультимодальний та інтермедіальний повороти), появою певних загальнонаукових чи вузькоспеціальних концепцій, акцентами на доміантних підходах і гіпотезах стосовно механізмів художньої творчості та / або асоціюються зі зміщеннями в ракурсах поетологічних досліджень.

Отже, виходячи із зазначених вище чинників, мереологічна модель поетики з огляду на парадигмальні зміни може бути представлена таким чином (рис. 1):

Рис. 1. Поетика в історико-типологічній перспективі

Зважаючи на те, що в побудові будь-якої теоретичної чи таксономічної моделі, яка охоплює значний проміжок часу, дослідник свідомо чи підсвідомо проектує наукові здобутки сьогодення на ранішні концепції, бачачи в них зародки концепцій теперішніх, запропонована мереологічна модель дає змогу розпізнати в окремих типах поетик витоки когнітивізму в його базових поняттях і принципах. Подібними принципами, які системно простежуються в різних за хронологією поетиках і є суголосними з базовими принципами когнітивної поетики, можна вважати неадитивність, аналогову креативність, прототипність, смислову множинність, досвідність (експерієнційність), у тому числі й тілесну, та ін.

Стисло про деякі типи поетик у когнітивній ретроспективі. Логістична (універсалістська) поетика Арістотеля. Поетика Арістотеля, що є зорієнтованою на універсальні, нормативні явища поетичного мистецтва (жанри), де індиві-

дуальне виступає лише екземпліфікацією універсального, ґрунтується на двох засадничих принципах, важливих для розуміння основ когнітивної поетики — неадитивності та повноти (завершеності). Згідно з принципом неадитивності властивості цілого не можуть бути виведені з властивостей його частин, що в сучасній когнітивній термінології слугує основою для формування емерджентних (нових, вивідних чи невивідних) структур та емерджентних (нерідко несподіваних) смислів. Принцип повноти (завершеності), який задає жорсткі межі категорій (або / або), навпаки, контрастує з принципом природної, гнучкої (прототипної) категоризації (і / і), що домінує у межах когнітивних студій [40, 58–67], зокрема і художнього тексту.

Морфологічна (органістична) поетика Й.В. фон Гете і В. фон Гумбольдта. Ця поетика доби романтизму пропонує органістичну модель художнього твору як високоорганізованої струк-

тури, живого організму (пор. із тлумаченням художнього тексту Р. Бартом), індивідуальної гештальтної структури, яка може зазнавати перетворень, метаморфоз. Подібна структура є замкненою; такою, що не може бути зведена до своїх частин (пор. із принципом неадитивності); ґрунтується на єдності полярних протилежностей; є складником у певній ієрархії, перебуваючи в постійній взаємодії із середовищем (що перегукується із сучасними теоріями живих систем).

Структурна (структуральна) поетика Ф. де Соссюра. Поетикосеміологічні студії Ф. де Соссюра у сфері індоєвропейської поетичної традиції, де фокусом його уваги були анаграми як прийоми віршованої композиції, організовані навколо слова-теми [див. 16, 42–43], виникли під впливом поєднання експресивної семантики, що охоплює конотативну (за Ш. Баллі, засновником сучасної лінгвостилістики, або дескриптивної стилістики) та естетичну семантику (за М. Граммоном), яка ґрунтується на ритмі й звуковій гармонії, зі структурною (нереференційною) семантикою в термінології структуралістів, зокрема М. Бреалю. За Ф. де Соссюром, нереференційна семантика поєднує не річ й ім'я, а концепт і акустичний образ, унаслідок чого в поетичному тексті виникають емерджентні структури. Ці структури є результатом реалізації значущості (*vaueur*) знака, що передбачає розбіжність між реальними і химерними структурами як поетичним кодом, значення якому приписує інтерпретатор, збираючи його по тексту. Своєрідним містком між поетикою де Соссюра і сучасними когнітологічними студіями мови та тексту видається і його підхід до креативності, мотором якої є аналогія, що регламентується певними правилами.

Структурно-семіотична поетика художнього тексту Ю.М. Лотмана. На відміну від інших структуралістів Ю.М. Лотман, чия семіосфера наукових здобутків видається безмежною, переміщував акцент на смисловий бік художнього і культурного всесвіту. Для нього художній текст репрезентує складно побудований смисл, де всі без винятку елементи є смисловими; художні коди постають як принципово множинні, проте передбачають наявність «граматики сприйняття» як набору правил прочитання та інтерпретації текстів різних культур [17] (пор. з поняттям прототипного, тобто центрального, читання, за М. Фрімен [36] та П. Стоквеллом [50]). Художній текст разом із вписаним у нього образом читацької аудиторії тлумачиться як конденсатор культурної пам'яті й генератор смислів. Інакше кажучи, Ю.М. Лотман впритул підійшов до усвідомлення значущості енергії художньої структури [17], спрогнозувавши парадигмальний вектор, що кристалізується в межах когнітивної парадигми лише зараз, а саме — енергіальний.

Цей останній корелює із поняттями емоційного резонансу [7], резонуючих просторів та резонуючої текстури [51, 17–55] як одними із численних дослідницьких фокусів когнітивної поетики.

Феноменологічна поетика Г. Башляра. Вражаючими, хоча і не зовсім очевидними на перший погляд, є паралелі між феноменологічною поетикою Г. Башляра [2], продовжувача неоромантичних традицій, пов'язаних з європейським сюрреалізмом, та засадничими поняттями когнітивної поетики. Це стосується, передовсім, акцентів на феноменології досвіду людини в пізнанні буття у своїй мінливості під впливом матеріальних стихій (вода, повітря, вогонь тощо) на уяву людини, осягнення нею простору (пор. з ідеєю експерієнціалізму, тобто досвідного реалізму, у когнітології в цілому). Крім того, поетику Башляра і когнітивну поетику поєднує увага до ролі поетичної творчості як основної сили людської природи (пор. із усвідомленням принципово творчого начала в повсякденних мові й мисленні, характерним для когнітологічних студій) та до емерджентності образності, коли образ, що народжується в індивідуальній уяві, постає як спалах. Саме феноменологію уяви, де це останнє, на думку Стоквелла [50, 173], є одночасно і своєрідним талісманом для Романтиків, і одним із фокусів когнітивної поетики, можна вважати міцною поєднувальною ланкою між цими, різними у часі поетиками.

Естетико-психологічна поетика О.О. Потєбні. І вже зовсім очевидними видаються паралелі між поетологічним психологізмом О.О. Потєбні й здобутками когнітивної науки (детальніше див. [9]), що у своїх витоках теж спирається на психологічні студії. Подібно до когнітології (за класичною теорією концептуальної метафори Дж. Лакоффа [41]) потєбнянське дослідницьке бачення значною мірою ґрунтується на аналогізмі, зокрема між словом і художнім текстом, та на формуванні образності як за змістом (від «раніше пізнаного» до «завано пізнаваного»), так і за вектором проєктування (від конкретності живої думки до узагальнення) [21, 115]. Ще одним містком між потєбнянською і когнітивною (за М. Тернером [54], зокрема) поетиками є розширене тлумачення поняття «іносказання», притаманного не лише образному слову, поетичній образності, єдності образів у художньому тексті, окремим жанрам [21, 279], а й так званим параболічному мисленню й оповідній уяві «як лабораторії, де велике конденсується в малому просторі» [54, 5]. І наостанок назвемо все ще не до кінця окреслений і тому в основному спрямований у майбутнє вектор енергіальності художнього і, ширше, естетичного сприйняття, що поступово виходить на авансцену когнітивної поетики, резонуючи із культовим потєбнянським порівнянням людей, які розуміють одне одного, із музичними

інструментами, налаштованими на одну хвилину [21, 256].

Ключові питання поетики.

Проблема референції і способів репрезентації світу в художньому тексті

Ключові проблеми поетики. 3-поміж трьох основних проблем будь-якої поетики в її епістемологічному розумінні, а саме: 1) проблеми референції і способів репрезентації світу в художній літературі; 2) проблеми природи творчого і творчості та 3) проблеми кореляції між мовою художньої літератури і повсякденною мовою [32, 14–15], зупинимось детальніше на першій з перелічених проблем як ключовій для осмислення природи художнього (поетичного) тексту з погляду когнітивної поетики.

Проблема референції і способів репрезентації світу в художньому тексті: основні доктрини і теорії. Найважливішим для визначення можливих способів репрезентації світу в художньому тексті є розмежування двох типів поетик — референційної (міметичної й неміметичної), що так чи так орієнтована на відображення реального та / або створення уявного світу, і неререференційної, яка розглядає художню реальність як таку, що формується за принципом самореференції, тобто безвідносно до реального чи уявних світів.

Референційна поетика: доктрина мімесису. Міметична (зображувальна) поетика, тобто поетика імітації, відтворення, наслідування реальності, що має свої витoki в ритуальному наслідуванні, формувалася в межах сократової традиції, еволюціонує від платонівської пасивної імітації та аристотелевої міметичної ідеалізації (поліпшення) до традиції Відродження з його версією поетики як слідування природі й наслідування природи (Naturnachahmung) (детальніше див. [46]), результуючи в метафорі роману як дзеркала, що несуть узбіччям дороги, за Р. Ролланом. Безпосередній зв'язок міметичної поетики з когнітивною знаходимо в їх оперті на інтуїтивістські аксіоми, отримані з емпіричного досвіду.

Референційна поетика: концепція можливих світів. Неміметична поетика, тобто поетика дієгезису, оповіді, повісткування, бере свій початок від філософії Г. фон Лейбніца як такої, що постулювала еретичну на той час ідею множинності світів. У концепції художніх світів як можливих альтернатив реальному світу, які або не є його частинами, або стають його частинами, ключовим є поняття варіабельної (змінної) дистанції між реальним світом та його уявними відповідниками (детальніше див. [47]). Це поняття корелює із поняттям розщепленої (подвійної) референції, за Р. Якобсоном [27], чи семіотичної щілини, за Ю.С. Степановим [23, 35], яку читає чи інтерпретатор заповнює у процесі читання, спираючись на власні фонові знання чи знання, отримані з тексту. Зазначена концепція,

що ґрунтується на метафорі світу, протиставленої, з одного боку, класичній метафорі дзеркала, а з іншого, постмодерністській метафорі гри [13], дала поштовх декільком відгалуженням когнітивної поетики (див., до прикладу, праці Е. Семіно [48]), включаючи теорію текстових світів П. Верта [55] і Дж. Гавінз [37], а також численним класифікаціям можливих світів у художньому тексті, зокрема за М.-Л. Райан [47], або так званих малих світів, за У. Еко [34].

Неререференційна структурна (структуральна) поетика. Неререференційна поетика ґрунтується на принципі конструйованості текстової референції як підґрунті художньої семантики, явища самореференції художнього тексту і його елементів безвідносно до реального чи уявних світів, тобто їх віднесеності не до зовнішнього чи внутрішнього світів, а до самих себе. Ключовим поняттям неререференційної поетики є поняття трансгресії, тобто перетину кордонів між світами (див., до прикладу, праці Ю.М. Лотмана [цит. за 24]), інструментом якого є, зокрема, парадокс як викривлена реальність чи конфлікт смислів між дискурсами, модусами сприйняття (мультимодальність), різноманітними медіа (трансмедіальність), видами мистецтва (інтермедіальність) тощо. Неререференційна поетика виходить за межі структуралізму в царину постструктуралізму і складає основу суголосних з когнітивною поетикою мультимодальних [5; 18; 45, 30–34] та інтермедіальних [42] студій.

Когнітивна поетика: вихідні концепції, базові поняття та принципи

Когнітивна поетика: визначення і засадничі позиції. Засновник однієї зі шкіл когнітивної поетики й автор самого терміна ізраїльський дослідник Р. Цур дає таке, практично вичерпне визначення цієї дисципліни: когнітивна поетика — це міждисциплінарний підхід до вивчення художньої літератури, що спирається на інструментарій, розроблений когнітивною наукою [53, 1]. Цей підхід пропонує когнітивні гіпотези, які системно пояснюють кореляцію між особливими поетичними ефектами й певними структурними закономірностями, які простежуються в художніх (поетичних) текстах [52, 281]. Когнітивна поетика, за Цуром, вивчає, яким чином поетична мова та форми, а також сприйняття поетичного тексту регламентуються і визначаються особливостями процесу опрацювання й осмислення художньої інформації [там само, 279, 281]. Отже, когнітивна поетика у її різних відгалуженнях: 1) ґрунтується на перенесенні основних теоретичних положень і методик аналізу, які застосовуються в когнітивній лінгвістиці, на вивчення художньої семантики; 2) виходить зі специфіки мови художньої літератури, а також тих лінгвокогнітивних стратегій, які використовують читачі у процесі сприйняття й інтер-

претації художнього тексту; та 3) передбачає можливість прототипного і непрототипного читань, що корелюють із поняттями інтерпретації і надінтерпретації (*overinterpretation*), за У. Еко [33].

Когнітивна поетика: вихідні концепції і поняття. Когнітивна поетика спирається на цілу низку когнітивно орієнтованих теорій і концепцій (див. [50], серед яких варто насамперед зазначити такі: теорію прототипів Е. Рош і Дж. Лакоффа [40], теорію концептуальних метафори і метонімії як виявів аналогового й асоціативного мапування (проектування) Дж. Лакоффа [41], теорію ментальних просторів Ж. Фоконньє, теорію концептуальної інтеграції (блендінгу) Ж. Фоконньє і М. Тернера [35], різні версії концепції можливих світів у художньому тексті (за М.-Л. Райан [47], Е. Семіно [48] та ін.), поняття іконічності в поезії та прозі (М. Фрімен [36], М. Берк [29], М. Хірага [39]), зокрема в ракурсі теорії емоційного резонансу (О.П. Воробйова [7]), поняття когнітивного підсвідомого як вихід у поетику змінених станів свідомості тощо. Ці теорії і поняття у їх деталізації складають предмет інших лекцій курсу.

Когнітивна поетика: базові принципи. Серед засадничих принципів когнітивної поетики виокремимо п'ять основних.

1. *Втілене розуміння*, що формує основу теорії експерієнціалізму (досвідного реалізму, за Дж. Лакоффом [41]), згідно з якою мислення людини, структури, що утворюють нашу концептуальну систему, загальнолюдська здатність до уяви мають своїм джерелом чуттєвий досвід людини й осмислюються в його термінах. Мислення людини є принципово образним, тобто ґрунтується передовсім на аналоговому й асоціативному мапуваннях, репрезентованих відповідно концептуальними метафорами і метоніміями як способами та формами концептуалізації (осмислення) абстрактних (епістемічних) понять або сфер (ділянок досвіду) шляхом проектування на них конкретних (емпіричних) уявлень, які випливають із нашого фізичного, тілесного досвіду, переломленого кризь соціальний та культурологічний фільтри.

2. *Креативність когнітивних процесів*, які генерують нові смисли двома основними шляхами: 1) шляхом концептуальної інтеграції (блендінгу), що репрезентує раціональний аспект емерджентних (нових, вивідних чи невивідних) структур, які, згідно з теорією Фоконньє і Тернера [35], виникають у результаті поєднання непоєднуваного чи суперечливого (як-от у висловленні «цей хірург — м'ясник», де імпліковано ідею некомпетентності); та / або 2) внаслідок дії емоційного (емотивного) резонансу, який ґрунтується на іконічності, тобто вбудованості в текст певних прихованих статичних візуальних, аудіальних, просторових та інших образів, які ство-

рюють семантичне напруження, та хвильовій (кумагоїдній) динаміці тексту чи дискурсу [7], формуючи в такий спосіб емоційний (афективний) аспект емерджентних смислів.

3. *Превалювання когнітивного несвідомого та / або підсвідомого*, які стають тією чи тією мірою досяжними лише у процесі «глибинного читання» і реконструкції багатовимірної інтегрованої семантико-когнітивної та смислової структури художнього тексту або дискурсу.

4. *Прототипність* у концептуальній і семантичній організації тексту, у його образно-смиловій системі та у його прочитанні, що визначає авторські образно-смилові пріоритети, семантичні доміанти й спектр інтерпретацій, закладених у структурі та семантиці художнього тексту.

5. *Селективність* як втілення когнітивних обмежень, що накладаються на формування і функціонування поетичних фігур. Згідно з теорією когнітивних обмежень (*Cognitive Constraints Theory — CCT*) Й. Шена [49]; див. також [38]), додатково до креативності та новизни художній / поетичний дискурс, так само як і окремі поетичні фігури, регулюються й обмежуються певними загальними когнітивними процесами, які забезпечують інтерпретабельність дискурсу, а також комунікативний потенціал поетичних фігур і тропів. При цьому здійснюється регулярний вибір однієї з декількох структурних можливостей відповідно до базових когнітивних моделей та виявів структурованої, а не необмеженої уяви згідно з принципом «організованого насилля над когнітивними процесами» в поетичному дискурсі (за Р. Цуром [53, 4]).

Провідні школи та персоналії когнітивної поетики

Провідні школи зарубіжної когнітивної поетики в напрямках і персоналіях. Особливістю когнітивної поетики як міждисциплінарної галузі є її надзвичайна дослідницька і предметна розгалуженість. Так, у зарубіжних когнітивно-поетологічних студіях поряд із класичною когнітивною поетикою Р. Цура [52], сфокусованою на віршованих текстах, існують дві великі групи когнітивних досліджень, чії адепти звернулися до художнього тексту в його когнітивному ракурсі або 1) внаслідок інтересу до когнітивної лінгвістики в цілому (сюди належить, зокрема, когнітивна риторика М. Тернера [54]) чи психолінгвістики (див. поетику мислення Р. Гіббса, мол. [38]), або 2) в результаті зацікавленості у дальшому розвитку стилістики та / або художньої семантики саме в когнітивному ключі. До цієї останньої групи можна уналежнити тих дослідників, хто займається когнітивною стилістикою (М. Берк [30] та ін.), когнітивною наратологією (Б. Данцігер [31]), когнітивними дослідженнями художньої літератури чи, інакше, когнітивною теорією літе-

ратури (М. Фрімен [36], П. Стоквелл [50; 51]), когнітивними студіями тексту крізь призму теорії можливих світів (теорії художніх /оповідних / текстових світів — М.-Л. Райан [46], П. Верт [55], Дж. Гавінз [37], Е. Семіно [48]), когнітивною поетикою в аспекті емотивності (М. Берк [29; 30], Д. Майел [43]), а також мультимодальною когнітивною поетикою (Н. Нойберт).

Теорія когнітивної поетики Р. Цура. Когнітивна поетика, за твердженням Р. Цура, спирається на поняття поетичної компетенції як уміння людини продукувати поетичні структури і розуміти ефекти, що ними породжуються [53, 30]. При цьому важливо, що ця дисципліна використовує когнітивні теорії для тлумачення художньої літератури, а не навпаки — художні тексти для ілюстрації когнітивних теорій [там само, 1]. Специфіка когнітивних процесів у їх застосуванні для досягнення художніх (естетичних) цілей вивчається на основі поєднання методів і методик когнітивної науки з методами та методиками традиційних дисциплін, які займаються художнім текстом.

Когнітивна поетика, за Цуром, ґрунтується на положенні про те, що в поезії і, ширше, художній літературі з естетичною метою застосовуються когнітивні, включаючи лінгвокогнітивні, процеси, які початково формувалися для забезпечення інших, не естетичних цілей. Творення та сприйняття поезії (і художньої літератури в цілому) передбачає модифікацію (а інколи і деформацію) цих когнітивних процесів, їх адаптацію до цілей, до яких вони початково не були пристосовані [там само, 4]. При цьому дослідник розрізняє три способи використання когнітивних процесів у поетичному мисленні та поетичному дискурсі: 1) нормативне використання; 2) модифікацію або порушення цих процесів; 3) реорганізацію когнітивних процесів за іншими принципами [там само, 4–5].

Ключовими (і значною мірою авторськими) для когнітивної поетики Цура є поняття: 1) поетичного насилля над когнітивними процесами [там само]; 2) швидкої (rapid) та уповільненої, відкладеної (delayed) категоризації у художньому сприйнятті, які відповідно корелюють із упізнаванням та осмисленням конвенційних (звичних) і неконвенційних (новітніх) образів [52, 280]; 3) передкатегоріальної (некристалізованої, концептуально розмиті) інформації [там само, 15–20]; 4) змінених станів свідомості (ASC = altered states of consciousness) [53, 25–26]; 5) емоційної дифузності vs. когнітивної стабільності віршованого тексту [52, 287]; 6) емоційної орієнтації / дезорієнтації у побудові поетичного дискурсу [53, 24–25, 48]; 7) емоційного крещендо як ключового семантико-композиційного художнього прийому [там само, 431]; 8) тлумачення емоцій як відхилення в той чи той бік від звичайного (звичного) рівня енергетики [там само, 57].

Поетика мислення (the Poetics of mind) Р. Гіббса: когнітивний і психолінгвістичний ракурс. Вихідні позиції поетики Гіббса [38] випливають із основних положень когнітивної психології і когнітивної лінгвістики стосовно природи та законів поетичного мислення і поетичної уяви як підґрунтя повсякденних мислення та мови. Він дотримується базової для когнітології думки про те, що людське пізнання, яке фундаментально засноване на різних поетичних чи образних (а не буквальных) процесах, є принципово художнім, творчим за своєю природою. При цьому метафоричне розуміння ґрунтується на неметафоричних передконцептуальних структурах, що пов'язані із повсякденним тілесним досвідом людини, тобто на так званих схемних образах (образ-схемах, image-schemas, за М. Джонсоном [цит. за 54, 16]) на кшталт кола, лінії (вектора), спіралі тощо. Метафора, метонімія, іронія, оксиморон та інші тропи, по суті, репрезентують саме такі базові схеми, за допомогою яких люди концептуалізують (осмислюють) свій досвід і навколишній світ. Інакше кажучи, і поети, і звичайні люди використовують ті самі образні схеми думки, говорячи про те, що вони роблять і що відчують. Концептуалізація світу людиною є переважно метафоричною, що й визначає те, як ми мислимо, і накладає обмеження на характер процесів творчого мислення. При цьому обмеження накладаються не стільки мовою, скільки способами концептуалізації повсякденного досвіду.

Специфічним для концепції Р. Гіббса, яка спирається на експериментальні психолінгвістичні дослідження, є акцент на тому, що в основі лексичної семантики багатозначних слів, так само як і в підґрунті семантичних змін у лексиці, лежать не мертві метафори, а живі, але конвенційні (звичні, укорінені — entrenched) концептуальні метафори, які можуть ставати сплячими (але не мертвими). При цьому Гіббс вважає буквально значення — хибним поняттям; на його погляд, значення є завжди контекстуально зв'язаним. Радикальну позицію займає дослідник стверджуючи, що поети зазвичай не створюють нових концептуалізацій досвіду, а пропонують нові метафоричні розширення (entailments) звичних способів концептуального мапування [38]. Це певною мірою протирічить результатам деяких інших досліджень у галузі когнітивної поетики, зокрема когнітивній теорії образності Л.І. Белехової [3], яка серед інших типів словесної і концептуальної образності (стереотипних та ідіотипних образів) виокремлює новотвори, так звані кенотипи.

Когнітивна риторика М. Тернера. Як автор культової фрази «мова — це дитя художнього мислення» [54, 168] і співавтор теорії концептуальної інтеграції (блендінгу) [там само, 57–84], М. Тернер, стверджуючи, що в основі мислення

людини лежить художнє мислення (literary mind), розвиває когнітивні студії в напрямі так званого параболічного мислення [там само, 5–7]. Це останнє включає такі форми, принципи та види діяльності як розповідь (story), тобто оповідне мислення, проектування / накладання (projection) однієї історії (вихідної — source story) на іншу (цільову — target story) та іносказання (parable) як репрезентацію однієї історії в термінах іншої.

На думку Тернера, за допомогою оповідного мислення, тобто шляхом розповідання, ми можемо зазирнути в майбутнє, можемо прогнозувати, планувати чи пояснювати події. Іносказання як фундаментальний принцип роботи думки на рівні підсвідомості суміщує розповідь і її транспонування, що відбувається завдяки компресії (стисненню) та імплікуванню однієї, прихованої історії в іншій, прямо висловленій (експлікованій). Напр., прислів'я — це зазвичай стиснуті до крайньої лапідарності історії і сюжети, які можуть накладатися на різноманітні життєві ситуації або абстрактні, типізовані ситуації чи символізовані (emblematic) історії, викликаючи в пам'яті вихідні сюжети [там само, 26].

Іносказання (парабола) як ментальний процес конструювання значення включає такі етапи та складники: 1) прогнозування як вияв наративної (оповідної) уяви; 2) оцінку; 3) планування як постановку мети; і 4) пояснення як окреслення оповідної стежки (траєкторії) у термінах: об'єктів і подій, тих, хто діє, історії як їх складної динамічної взаємодії за впізнаваними моделями [там само, 9].

Фактично акцент на параболічному мисленні, започаткований Тернером, дав поштовх до введення в лінгво- та когнітивно-поетологічний обіг поняття параболічної образності, тобто образності, базованої не на схемних образах, як-от ЖИТТЯ Є ШЛЯХ, а на згорнутих історіях чи сюжетах. Істотним здобутком М. Тернера в галузі когнітивної поетики став і його міждисциплінарний проект, що стосується естетичного, мистецького мислення (the artful mind) [28], художність якого зіставляється з художністю мислення повсякденного.

Когнітивна поетика / когнітивна теорія літератури М. Фрімен. Згідно з концепцією М. Фрімен [36], однієї з гурь когнітивних поетологів і знаної дослідниці поетичної спадщини Е. Дікінсон, основним завданням когнітивної поетики є пошук механізмів формування в художньому тексті (передовсім поетичному) множинності смислів (множинного смислу, за Р. Бартом) і встановлення принципів побудови та розгортання множинних інтерпретацій тексту. Для неї когнітивна поетика (когнітивна теорія літератури) є передовсім інструментом експлікації розумових / ментальних процесів, пов'язаних зі створенням, сприйняттям та інтерпретацією художніх (поетичних) текстів. Тому когнітивна поетика

у висвітленні М. Фрімен, є такою, що, ґрунтуючись на основних положеннях когнітивної лінгвістики, спирається не лише на мову художніх текстів, а й на когнітивні стратегії інтерпретації тексту читачами. Самі художні тексти розглядаються насамперед як продукти розуму (mind), що пізнає світ, а їх інтерпретації — як продукти інших розумів, що пізнають світ, у фізичних і соціокультурних контекстах, де ці тексти створювались і де вони функціонують.

Спираючись на концепцію аналогового мапування, теорії концептуальної метафори й концептуальної інтеграції, теорію ментальних просторів та розмежовуючи прототипне (центральне, домінантне) і непрототипні (периферійні, маргінальні) прочитання художнього тексту, М. Фрімен серед іншого виокремлює важливе для когнітивних студій художнього тексту поняття когнітивного стилю автора. Крім того, значне місце у її науковому здобутку займає проблематика іконічності поетичних текстів [36] як механізму образотворення.

Когнітивна поетика П. Стоквелла. Подібно до М. Фрімен, П. Стоквелл [50], прекрасний оглядач та інтерпретатор стану справ у когнітивній поетиці, вивчає не лише самі художні (поетичні) тексти, а й передовсім художнє читання з урахуванням фактору читача, що передбачає практичне застосування когнітивної теорії для аналізу художнього тексту та художнього сприйняття.

Зважаючи на те, що ландшафт когнітивної поетики швидко змінюється, зокрема завдяки міждисциплінарним зв'язкам, дослідник, з одного боку, детально окреслює базові напрями застосування основних напрацювань когнітивної лінгвістики [там само, 13–149], до яких належать: фон / фігура у когнітивному переосмисленні; прототипне прочитання тексту; когнітивний дейксіс; когнітивна граматики; скрипти і схеми; дискурсні й текстові світи та ментальні простори; концептуальна метафора; парабола (іносказання). З іншого боку, Стоквелл прогнозує [там само, 167–174] подальші напрями розбудови когнітивної поетики і визначає поняття, що їх детермінують, а саме: 1) текстура як модус існування художнього тексту, пов'язаний з рельєфом виділеності, глибини, інтимізації, динаміки руху тощо, що сягають його концептуального виміру; 2) дискурс як текст у використанні, у діалозі, текст, занурений у контекст; 3) ідеологія як втілення соціально релевантних цінностей і вірувань, а також текстові вияви влади; 4) емоції як комунікативно спрямований когнітивний феномен; 5) емоційний вимір художнього тексту, який може бути реконструйовано за певними текстовими ключами; 6) художня емпатія як результат ментальної симуляції; 7) уява як ядро когнітивної поетики, яке стосується формування ментальних образів, маніпулювання ними та переміщення всередині цих образів [там само].

Важливою, на думку Стоквелла, для визначення подальших напрямів розбудови когнітивної поетики є зміна ключової метафори — від метафори комп'ютера до метафори інтегрованої сітки (мережі), поверхні, що вбирає (метафора губки), або океану, що перебуває у постійному русі.

Когнітивна поетика М. Берка. Остання з цих метафор перегукується з ключовою метафорою емотивно орієнтованої когнітивної поетики М. Берка [30], а саме з метафорою океанічного мислення (the oceanic mind). Згідно з останньою читання художньої літератури розглядається як когнітивно-емотивний акт, що має «океанічну» природу, тобто є динамічним, плинним, нестійким і мінливим. Когнітивно-емотивні механізми смислотворення у процесі читання є різновекторними (відтекстовими = bottom-up, stimulus-driven та відчитацькими = top-down, concept-driven) і діють у межах оптимальної риторичної ситуації, яка включає текстові, контекстні та когнітивно-емотивні складники. Подібно до М. Фрімен, М. Берк у своїй емотивно орієнтованій когнітивній поезії значну увагу приділяє іконічності [29] як основи для емоцій, що супроводжують художнє сприйняття.

Емпірична поетика Д. Майелла. На відміну від згаданих вище когнітивних поетологів Д. Майелл [44] досліджує художнє сприйняття виключно реальної, а не потенційної читацької аудиторії, застосовуючи при цьому емпіричні методи, близькі до психолінгвістичного експерименту, із використанням сучасних комп'ютерних програм. На особливу увагу заслуговує ідея дослідника про виключно важливу роль емоцій в інтерпретації художнього тексту, що відобразилося у запропонованій ним чотиритактній схемі інтерпретації тексту. Ця схема включає такі кроки: 1) читач намагається зрозуміти текст, спираючись на знайомі, прототипні концепти; 2) необхідність тлумачення особливо акцентованих (висунених) фрагментів тексту може ставити під сумнів відповідність безпосереднього читацького розуміння тексту з опорою на прототипи, пробуджуючи емоції і почуття, зокрема здивування, розгубленість, зацікавленість тощо; 3) розбуджені почуття й емоції тягнуть за собою пошук альтернативних інтерпретацій не до кінця зрозумілих фрагментів тексту і скеровують ці інтерпретації, що поступово накопичуються; 4) кумулятивні інтерпретації й емоції, що їх супроводжують, можуть варіювати залежно від індивідуального ракурсу читання [43].

Вітчизняна когнітивна поетика. Вітчизняна когнітивна поетика включає широке коло дослідників і охоплює значний діапазон відгалужень, а саме:

власне когнітивна поетика, художня концептологія, когнітивна наратологія, когнітивна емотіологія, евристика художнього дискурсу, когнітивна теорія образності, когнітивна парадоксологія, когнітивні студії постмодерністського текстотворення, мультимодальна когнітивна поетика, когнітивна етнопоетика, емпірична поетика, ігрова когнітивна поетика, поетика інтермедіальності тощо.

Назвімо лише декілька персоналій, які вже завоювали ім'я в когнітивно-поетологічному середовищі, і окреслимо спектр досліджуваної ними проблематики:

- *Воробйова О.П.* — загальні засади когнітивної поетики [8], когнітивна емотіологія (теорія емоційного резонансу) [7], евристика художнього тексту (дослідження когнітивних засад художнього інсайту і прогнозування) [6], поетика модернізму і постмодернізму, когнітивна вірджиніана [6; 10], мультимодальна поетика (зокрема, феномен словесної голографії) [5], поетика інтермедіальності [42, 95–112] (у тому числі музикалізація художнього тексту).
- *Белехова Л.І.* — когнітивна теорія поетичної образності, когнітивно-семіотичні студії поетичного тексту [3].
- *Кагановська О.М.* — текстова концептологія, когнітивна наратологія [14].
- *Ніконова В.Г.* — художня концептологія, когнітивна шекспірологія [20], когнітивні аспекти перекладу.
- *Бабелюк О.А.* — когнітивні аспекти постмодерністського текстотворення [1].
- *Волкова С.В., Слухай (Молотаєва) Н.В.* — когнітивно-семіотична етнопоетика [4; 22].
- *Неборсіна Н.П.* — когнітивні аспекти поетичного синтаксису [19].
- *Дубенко О.Ю.* — порівняльна поетика в етнокультурному ракурсі з елементами когнітивного підходу [12].
- *Колесник О.С.* — міфосеміотика в когнітивно-поетологічному ракурсі [15].
- *Галуцьких І.А.* — художня тілесність у когнітивно-семіотичному висвітленні [11].
- *Маріна О.С.* — когнітивна парадоксологія, когнітивна поетика дігімодернізму, мультимодальна й інтермедіальна поетики [18].
- *Ізотова Н.П.* — ігрова стилістика та поетика в контексті когнітивно-нاراتологічних студій художнього тексту [13].
- *Чеснокова Г.В.* — емпірична когнітивна поетика, когнітивна дікінсоніана [25].
- *Шершньова А.В.* — когнітивно-семіотичні аспекти образотворення в англійській хайку [26].

ДЖЕРЕЛА

1. Бабелюк О.А. Принципи постмодерністського текстотворення сучасної американської прози малої форми. Київ-Дрогобич: ТзОВ «Вимір», 2009.
2. Башляр Г. Избранное: Поэтика пространства. Москва: Российская политическая энциклопедия, 2004.
3. Белехова Л.І. Словесний поетичний образ в історико-типологічній перспективі: лінгвокогнітивний аспект. Херсон: Айлант, 2002.
4. Волкова С.В. Міфологічні образи в сучасних америндіанських прозових текстах. Херсон: Айлант, 2015.
5. Воробьева О.П. Словесная голография в пейзажном дискурсе Вирджинии Вулф: модусы, фракталы, фузии. *Когніція, комунікація, дискурс: Електронний збірник наукових праць. Серія «Філологія»*. 2010. № 1. С. 47–74. URL: <http://sites.google.com/site/cognitiondiscourse/vypusk-nol-2010>
6. Воробйова О.П. Евристика модерністського дискурсу у когнітивно-поетологічному висвітленні (на матеріалі оповідань Вирджинії Вулф). *Вісник КНЛУ. Серія: Філологія*. 2009. Т. 12, № 1. С. 31–43.
7. Воробйова О.П. Идея резонансу в лінгвістичних дослідженнях. *Мова. Людина. Світ: До 70-річчя професора М.П. Кочергана: зб. наук. статей / відп. ред. О.О. Тараненко*. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2006. С. 72–86.
8. Воробйова О.П. Когнітивна поетика: здобутки і перспективи. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2004. Вип. 635. С. 18–22.
9. Воробйова О.П. Когнітивна поетика в потєбнянській ретроспективі. *Мовознавство*. 2005. № 6. С. 18–25.
10. Воробйова О.П. Поетика рефлексії у творах англійського модернізму (на матеріалі оповідань Вирджинії Вулф). *Вісник Одеського національного університету. Філологія: мовознавство*. 2007. Т. 12, вип. 3. С. 47–55.
11. Галуцьких І.А. Тілесність в художній прозі англійського модернізму й постмодернізму (когнітивно-семіотичні студії). Запоріжжя: Кругозір, 2016.
12. Дубенко О.Ю. Порівняльна поетика: типологічний та перекладознавчий аспекти. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015.
13. Ізотова Н.П. Ігрова стилістика романів Дж.М. Кутзее: лінгвопоетологічні студії. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2018.
14. Кагановська О.М. Текстові концепти художньої прози (на матеріалі французької романістики середини ХХ сторіччя). Київ: Вид. центр КНЛУ, 2002.
15. Колесник О.С. Лінгвосеміотика міфологічного простору: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.15 / Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка. Київ, 2012.
16. Кузнецов В.Г. Ф. де Соссюр — теоретик индоевропейской поэтики. *Вестник МГЛУ. Гуманитарные науки*. 2018. Вып. 7 (798). С. 40–48.
17. Лотман Ю.М. Структура художественного текста. Ю.М. Лотман. *Об искусстве*. Санкт-Петербург: Искусство — СПб, 1998. С. 13–285.
18. Маріна О.С. Семіотика парадоксальності у когнітивно-комунікативному висвітленні (на матеріалі сучасного англійського поетичного дискурсу). Херсон: Айлант, 2015.
19. Неборсина Н.П. Переводческий поэтический дискурс как предмет контрастивной поэтики. *Университетское переводоведение. Материалы IV Международной научной конференции по переводоведению «Федоровские чтения», 24–26 октября 2002 г.* СПб.: Филологический факультет, 2003.
20. Ніконова, В.Г. Трагедійна картина світу в поезії Шекспіра. Дніпропетровськ: Вид-во ДУЕП, 2007.
21. Потєбня О.О. Естетика і поетика слова: збірник; пер. з рос. / упоряд., вступ. ст., приміт. І.В. Іваньо, А.І. Колодної. Київ: Мистецтво, 2015.
22. Слухай (Молотаєва) Н.В. Художній образ у дзеркалі міфу етносу: М. Лермонтов, Т. Шевченко (лінгвосеміотичний аспект): автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.02, 10.02.01. Київ, 1996.
23. Степанов Ю.С. Альтернативный мир, Дискурс, Факт и принцип Причинности. *Язык и наука конца 20 века / под ред. Ю.С. Степанова*. М.: ИЯ РАН, 1995. С. 35–73.
24. Фаритов В.Т. Семіотика трансгрессии: Ю.М. Лотман как литературовед и философ. *Вестник Томского государственного университета*. 2017. № 419. С. 60–66.
25. Чеснокова Г.В. Як виміряти враження від поезії, або Вступ до емпіричних методів дослідження у мовознавстві. Київ: Ленвіт, 2011.
26. Шершньова А.В. Образотворення в англійських орієнтальних поетичних мініатюрах: когнітивно-семіотичний аспект. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015.
27. Якобсон Р.О. Лингвистика и поэтика. *Структурализм: «за» и «против» / под ред. Е.Я. Басина и М.Я. Полякова*. Москва: Прогресс, 1975. С. 193–230.
28. *The Artful Mind / ed. by M. Turner*. Oxford etc.: Oxford University Press, 2006.

29. Burke, M. Iconicity and Literary Emotion. *European Journal of English Studies*. 2001. Vol. 5, No. 1. P. 31–46.
30. Burke, M. *Literary Reading, Cognition and Emotion. An Exploration of the Oceanic Mind*. New York; London: Routledge, 2010.
31. Dancygier, B. *The Language of Stories: A Cognitive Approach*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
32. Doležel, L. *Occidental Poetics: Tradition and Progress*. Lincoln; London: University of Nebraska Press, 1990.
33. Eco, U. *Interpretation and Overinterpretation* / ed. by Stefan Collini. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
34. Eco, U. Small worlds. Eco U. *The Limits of Interpretation*. Bloomington: Indiana University Press, 1990. P. 64–82.
35. Fauconnier, G., Turner, M. *The Way We Think: Conceptual Blending and The Mind's Hidden Complexities*. New York: Basic Books, 2002.
36. Freeman, M. Poetry and the Scope of Metaphor: Toward a cognitive theory of literature. *Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective* / ed. by A. Barcelona. Berlin; N.Y.: Mouton de Gruyter, 2000. P. 253–281.
37. Gavins, J. *Text World Theory: An Introduction*. Edinburg: Edinburg University Press, 2007.
38. Gibbs, R., Jr. *The Poetics of Mind. Figurative Thought, Language, and Understanding*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
39. Hiraga, M. K. *Metaphor and Iconicity: A Cognitive Approach to Analysing Texts*. Basingstoke: Palgrave MacMillan, 2005.
40. Lakoff, G. *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*. Chicago; London: The University of Chicago Press, 1987.
41. Lakoff, G., Johnson, M. *Metaphors We Live By*. Chicago; London: The University of Chicago Press, 1980.
42. *Language — Literature — the Arts: A Cognitive-Semiotic Interface* / ed. by E. Chrzanowska-Kluczevska, O. Vorobyova. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2017. (Text — Meaning — Context: Cracow Studies in English Language, Literature and Culture / [eds. Elżbieta Chrzanowska-Kluczevska, Władysław Wiralisz]. Vol. 14).
43. Miall, D. (1994). Beyond Text Theory: Understanding literary response. *Discourse Processes*. 1994. No. 17. P. 337–352.
44. Miall, D. S. *Literary Reading: Empirical and Theoretical Studies*. New York etc.: Peter Lang, 2006.
45. Nørgaard, N., Montoro, R., and Busse, B. *Key Terms in Stylistics*. London; New York: Continuum, 2010.
46. Potolsky, M. *Mimesis*. New York; London: Routledge, 2006.
47. Ryan, M.-L. *Possible Worlds, Artificial Intelligence, and Narrative Theory*. Bloomington; Indianapolis: Indiana University Press, 1991.
48. Semino, E. *Language and World Creation in Poems and other Texts*. London; New York: Longman, 1997.
49. Shen, Ye. Cognitive Constraints on Verbal Creativity. The Use of Figurative Language in Poetic Discourse. *Cognitive Stylistics. Language and Cognition in Text Analysis* / ed. by E. Semino and J. Culpeper. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins, 2002. P. 211–230.
50. Stockwell, P. *Cognitive Poetics: An Introduction*. London: Routledge, 2002.
51. Stockwell, P. *Texture. A Cognitive Aesthetics of Reading*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2009.
52. Tsur, R. Aspects of Cognitive Poetics. *Cognitive Stylistics. Language and Cognition in Text Analysis* / ed. by E. Semino and J. Culpeper. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins, 2002.
53. Tsur, R. *Toward a Theory of Cognitive Poetics*. Amsterdam, etc.: Elsevier Science Publ., 1992.
54. Turner, M. *The Literary Mind. The Origins of Thought and Language*. New York; Oxford: Oxford University Press, 1996.
55. Werth, P. *Text Worlds: Representing Conceptual Space in Discourse*. Harlow: Longman, 1999.

REFERENCES

1. Babeliuk, O. A. (2009). Pryntsypp postmodernistskoho tekstotvorennya suchasnoii amerykanskoi prozy maloi formy [Principles of Postmodernist Textbuilding of Contemporary American Short Fiction]. Kyiv-Drogobych: TzOV "Vymir" (in Ukrainian).
2. Bashliar, G. (2004). Izbrannoie: Poetika prostranstva [Selected works: Poetics of Space]. Moskva: "Rossiiskaia politicheskaia entsiklopediia" (in Russian).
3. Bieliakhova, L. I. (2002). Slovesnyi poetychnyi obraz v istoryko-poetolohichnii perspektivni: linhvokohnityvnyi aspekt [Verbal Poetic Image from a Historical Typological Perspective: A linguistic and cognitive aspect]. Kherson: Ailant (in Ukrainian).

4. Volkova, S. V. (2015). Mifolorni obrazy v suchasnykh amerindianskykh prozovykh tekstakh [Mythologic Images in Contemporary Prosaic Texts]. Kherson: Ailant (in Ukrainian).
5. Vorobiova, O. P. (2010). Slovesnaia golografiia v peizazhnom diskurse Virdzhinii Wulf: modusy, fraktaly, fuzii [Verbal Holography in Virginia Woolf's Landscape Discourse: Modes, fractals, fusions]. *Cognition, Communication, Discourse: Electronic journal, Series «Philology»*, 1, 47–74.
<http://sites.google.com/site/cognitiondiscourse/vypusk-nol-2010>
6. Vorobiova, O. P. (2009). Evrystyka modernistskogo diskursu u kohnityvno-poetolohichnomu vysvitlenni (na materialii opovidan Virdzhinii Wulf) [Heuristics of Modernist Discourse in the Light of Cognitive Poetics: A study of Virginia Woolf's short stories]. *Visnyk KNLU, Seriiia Filologiiia*, 12 (1), 31–43 (in Ukrainian).
7. Vorobiova, O. P. (2006). Ideia rezonansu v linhvistychnykh doslidzhenniakh [The Idea of Resonance in Linguistic Research]. In O. O. Taranenko, ed. *Mova. Liudyna. Svit: Do 70-richchia profesora M. P. Kocherhana*, zb. nauk. stateii, Kyiv: Vyd. tsentr KNLU, 72–86 (in Ukrainian).
8. Vorobiova, O. P. (2004). Kohnityvna poetyka: zdobutky i perspektyvy [Cognitive Poetics: Gains and prospects]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V. N. Karazina*, 635, 18–22 (in Ukrainian).
9. Vorobiova, O. P. (2005). Kohnityvna poetyka v potebnianskii retrospektyvi [Cognitive Poetics from the Potebniansian Retrospective]. *Movoznavstvo*, 6, 18–25 (in Ukrainian).
10. Vorobiova, O. P. (2007). Poetyka refleksii u tvorakh anghliiskoho modernizmu (na materialii opovidan Virdzhinii Wulf) [Poetics of Reflection in Literary Works of English Modernism: A study of Virginia Woolf's short stories]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu, Filolohiia: movoznavstvo*, 12(3), 47–55 (in Ukrainian).
11. Halutskykh, I. A. (2016). Tiesnist v khudozhnii prozi anghliiskoho modernizmu i postmodernizmu (kohnityvno-semiotychni studii) [Corporality in Literary Prose of English Modernism and Postmodernism: Cognitive semiotic studies]. Zaporizhzhia: Kruhozir (in Ukrainian).
12. Dubenko, O. Yu. (2015). Porivnialna poetyka: typolohichni ta perekladoznavchyi aspekty [Comparative Poetics: Typological and Translational Aspects]. Kyiv: Vydavnychi dim Dmytra Buraho (in Ukrainian).
13. Izotova, N. P. (2018). Ihrova stylistyka romaniv Dzh. M. Kutzeie: linhvopoetolohichni studii [Game Stylistics of J. M. Coutzee's Novels: Linguopoetological studies]. Kyiv: Vydavnychi tsentr KNLU (in Ukrainian).
14. Kahanovska, O. M. (2002). Tekstovi kontsepty khudozhnoi prozy (na materialii frantsuzkoi romanistyky seredyny XX storichchia) [Textual Concepts of Literary Prose: A study of the mid-20th century French novels]. Kyiv: Vydavnychi tsentr KNLU (in Ukrainian).
15. Kolesnyk, O. S. (2012). Linhvosemiotyka mifolohichnoho prostoru [Linguosemiotics of Mythological Space]. *Dys. ... dokt. filol. nauk: 10.02.15*, Kyivskiy natsionalnyi universytet im. T. H. Shevchenka, Kyiv (in Ukrainian).
16. Kuznetsov, V. G. (2018). F. de Sossiu — teoretik indoevropeiskoi poetiki [F. de Saussure — Theoretician of Indo-European Poetics]. *Vestnik MGLU, Gumanitarnyye nauki*, 7(798), 40–48 (in Russian).
17. Lotman, Yu. M. (1998). Struktura khudozhestvennogo teksta [Structure of Literary Text]. In Yu. M. Lotman *Ob iskusstve*, Sankt-Peterburg: Iskusstvo-SPB, 13–285 (in Russian).
18. Marina, O. S. (2015). Semiotyka paradoksalnosti u kohnityvno-komunikatyvnomu vysvitlenni (na materialii suchasnoho anghlomovnoho poetychno diskursu) [Semiotics of Paradoxality from a Cognitive Communicative Perspective: A study of contemporary English poetic discourse]. Kherson: Ailant (in Ukrainian).
19. Neborsina, N. P. (2003). Perevodcheskii poeticheskii diskurs kak predmet kontrastivnoi poetiki [Translatological Poetic Discourse as the Subject-matter of Contrastive Poetics]. *Universitetskoe perevodovedeniie, Materialy IV Mezhdunarodnoi nauchnoi konferentsii po perevodovedeniuii "Fiodorovskii cheniia"*, 24–26 oktiabria 2002 g., Sankt-Peterburgskii universitet, Sankt-Peterburg (in Russian).
20. Nikonova, V. G. (2007). Trahediina kartyna svitu v poetytsi Shekspira [Tragedy Worldview in Shakespearean Poetics]. Dnipropetrovsk: Vyd-vo DUEP (in Ukrainian).
21. Potebnia, O. O. (2015). Estetyka i poetyka slova [Aesthetics and Poetics of the Word]. Zbirnyk, per. z ros., uporiad., vstup. st., prymit. I. V. Ivanio, A. I. Kolodnoii, Kyiv: Mystetstvo (in Ukrainian).
22. Slukhai (Molotaieva), N. V. (1996). Khudozhnii obraz u dzerkali mifu etnosu: M. Liermontov, T. Shevchenko (linhvosemiotychnyi aspekt) [Literary Image in the Mirror of Ethnos Myth: M. Lermontov, T. Shevchenko (linguosemiotic perspective)]. *Avtoref. dys. ... dokt. filol. nauk: 10.02.02, 10.02.01*, Kyivskiy natsionalnyi universytet im. T. H. Shevchenka, Kyiv (in Ukrainian).
23. Stepanov, Yu. S. (1995). Alternativnyi mir, Diskurs, Fakt i printsip Prichinnosti [Alternative World, Discourse, Fact and the Principle of Causality]. In Yu. S. Stepanov, ed. *Yazyk i nauka kontsa 20 veka*, Moskva: IYa RAN, 35–73 (in Russian).
24. Faritov, V. T. (2017). Semiotika transgressii: Yu. M. Lotman kak literaturoved i filosof [Semiotics of Transgression: Yu. M. Lotman as a Literary Scholar and Philosopher]. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta*, 419, 60–66 (in Russian).
25. Chesnokova, H. V. (2011). *Yak vymiryaty vrazhennia vid poezii abo Vstup do empyrychnykh metodiv doslidzhennia u movoznavstvi* [How to Measure the Impression of Poetry or An Introduction to Empirical Methods in Linguistic Research]. Kyiv: Lenvit (in Ukrainian).

26. Shershniova, A. V. (2015). *Obrazotvorennya v anhlomovnykh oriientalnykh poetychnykh miniaturakh: kohnityvno-semiotychnyi aspekt* [Image-making in English Oriental Poetic Miniatures: A cognitive semiotic aspect]. Kyiv: Vydavnychi dim Dmytra Buraho (in Ukrainian).
27. Jakobson, R. O. (1975). *Lingvistika i poetika* [Linguistics and Poetics]. In Ye. Ya. Basin i M. Ya. Poliakov, eds. *Strukturalizm: «za» i «protiv»*. Moskva: Progress, 193–230 (in Russian).
28. *The Artful Mind*. (2006). Ed. by M. Turner, Oxford etc.: Oxford University Press.
29. Burke, M. (2001). Iconicity and Literary Emotion. *European Journal of English Studies*, 5(1), 31–46.
30. Burke, M. (2010). *Literary Reading, Cognition and Emotion. An Exploration of the Oceanic Mind*. New York; London: Routledge.
31. Dancygier, B. (2012). *The Language of Stories: A Cognitive Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
32. Doležel, L. (1990). *Occidental Poetics: Tradition and Progress*. Lincoln; London: University of Nebraska Press.
33. Eco, U. (2010). *Interpretation and Overinterpretation*. Ed. by Stefan Collini, Cambridge: Cambridge University Press.
34. Eco, U. (1990). *Small Worlds*. In U. Eco *The Limits of Interpretation*. Bloomington: Indiana University Press, 64–82.
35. Fauconnier, G., Turner, M. (2002). *The Way We Think: Conceptual Blending and The Mind's Hidden Complexities*. New York: Basic Books.
36. Freeman, M. (2000). *Poetry and the Scope of Metaphor: Toward a cognitive theory of literature*. In A. Barcelona, ed. *Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective*. New York: Mouton de Gruyter, 253–281.
37. Gavins, J. (2007). *Text World Theory: An Introduction*. Edinburg: Edinburg University Press.
38. Gibbs, R., Jr. (1994). *The Poetics of Mind. Figurative Thought, Language, and Understanding*. Cambridge: Cambridge University Press.
39. Hiraga, M. K. (2005). *Metaphor and Iconicity: A Cognitive Approach to Analysing Texts*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
40. Lakoff, G. (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*. Chicago; London: The University of Chicago Press.
41. Lakoff, G., Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago; London: The University of Chicago Press.
42. *Language — Literature — the Arts: A Cognitive-Semiotic Interface*. (2017). Ed. by E. Chrzanowska-Kluczevska, O. Vorobyova, Frankfurt am Main: Peter Lang. (Text — Meaning — Context: Cracow Studies in English Language, Literature and Culture [eds. Elżbieta Chrzanowska-Kluczevska, Władysław Witalisz]. Vol. 14).
43. Miall, D. (1994). *Beyond Text Theory: Understanding literary response*. *Discourse Processes*, 17, 337–352.
44. Miall, D. S. (2006). *Literary Reading: Empirical and Theoretical Studies*. New York, etc.: Peter Lang.
45. Nørgaard, N., Montoro, R., and Busse, B. (2010). *Key Terms in Stylistics*. London; New York: Continuum.
46. Potolsky, M. (2006). *Mimesis*. New York; London: Routledge.
47. Ryan, M.-L. (1991). *Possible Worlds, Artificial Intelligence, and Narrative Theory*. Bloomington; Indianapolis: Indiana University Press.
48. Semino, E. (1997). *Language and World Creation in Poems and other Texts*. London; New York: Longman.
49. Shen, Ye. (2002). *Cognitive Constraints on Verbal Creativity. The U|se of Figurative Language in Poetic Discourse*. In E. Semino and J. Culpeper, eds. *Cognitive Stylistics. Language and Cognition in Text Analysis*, Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins, 211–230.
50. Stockwell, P. (2002). *Cognitive Poetics: An Introduction*. London: Routledge.
51. Stockwell, P. (2009). *Texture. A Cognitive Aesthetics of Reading*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
52. Tsur, R. (2002). *Aspects of Cognitive Poetics*. In E. Semino and J. Culpeper, eds. *Cognitive Stylistics. Language and Cognition in Text Analysis*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins.
53. Tsur, R. (1992). *Toward a Theory of Cognitive Poetics*. Amsterdam, etc.: Elsevier Science Publ.
54. Turner, M. (1996). *The Literary Mind. The Origins of Thought and Language*. New York; Oxford: Oxford University Press.
55. Werth, P. (1999). *Text Worlds: Representing Conceptual Space in Discourse*. Harlow: Longman.

Дата надходження лекції до редакції: 22.05.2020 р.

Прийнято до друку: 10.06.2020 р.